MEERVLEERMUIS

Myotis dasycneme

door Alex Wieland

Drie vleermuisliefhebbers staan op een mooie avond in juni 2007 aan de rand van Oostburg bij het Grote Gat te posten. We hopen de meervleermuis vast te stellen. In het verleden waren er uit Oostburg meldingen van een kolonie. Deze waarnemingen zijn echter gedateerd en we weten niet of er nog een kolonie in Oostburg aanwezig is. Het zou de enige kolonie in Zeeland zijn. We staan verspreid opgesteld aan de westzijde van de kreek. Na een tijdje wachten komen er verspreid over enkele minuten plotseling diverse vleermuizen aanvliegen. In totaal een twintigtal. Ze zijn duidelijk groter dan de gewone dwergvleermuis. Ze maken enkele rondes laag boven het water over de westzijde van de kreek en verdwijnen met een noodgang. De waarnemers in verbazing achterlatend. Dat waren de meervleermuizen. We besloten om op te splitsen om te proberen langs de kreken in de wijde omgeving meervleermuizen terug te vinden. Langs diverse kreken werd gepost wat tal van leuke vogels opleverde: snor, cetti's zanger, ransuil... Uiteindelijke leverde het nog een enkele waarneming op bij het Groote Gat van Sint Kruis. Tegen de ochtendschemering weer terug naar Oostburg, waar we de invliegende meervleermuizen wilden vinden. Maar helaas. Ook het jaar daarna is er intensief gevangen boven waterlopen in de omgeving van Oostburg, zonder resultaat.

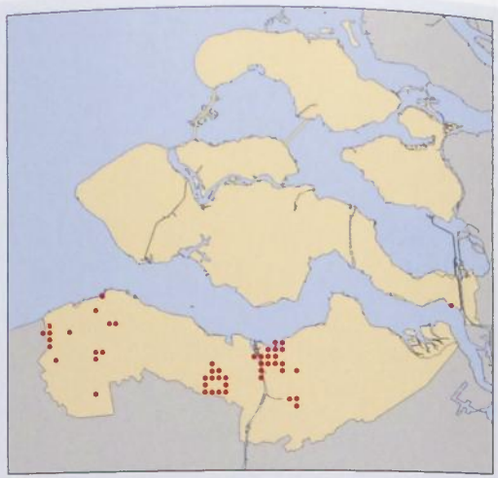

Waarnemingen meervleermuis 1989 - 2008.

Meervleermuis.

Uiterlijk en herkenning

De meervleermuis is een middelgrote vleermuissoort met een lichaamslengte van 57-68 mm, een spanwijdte van 200-320 mm en een gewicht van 14-23 gram. Deze soort lijkt op de watervleermuis, maar is duidelijk een slag groter. De grote, behaarde voeten en de neusknobbels zijn kenmerkend voor deze soort. Met de lange, brede vleugels kunnen ze snel vliegen, zodat de vlucht sneller en rechtlijniger is dan bij de watervleermuis, daardoor zijn ze op de batdetector korter hoorbaar. De sonar is gevarieerd, boven water ligt de piekfrequentie rond de 35 kHz.

Gedrag

Overdag verblijven de meervleermuizen in gebouwen. 's Nachts worden enorme afstanden afgelegd. Het merendeel over waterlopen zoals kreken, vaarten, plassen en brede sloten. Als verbinding tussen deze objecten worden ook geleidende landschapselementen als dijken en bomenrijen gebruikt. Grote en brede wateren zijn van essentieel belang. De meervleermuizen vliegen hier in rechte lijnen laag over het water. Het is ook noodzakelijk dat er luwe waterlopen zijn. Hier wordt gejaagd bij dagen met veel wind.

Verspreiding

De meervleermuis wordt waargenomen van de Noordzeekust tot in Rusland. In Zuid-Europa komt de soort niet voor. Nederland is een belangrijk bolwerk voor de West-Europese populatie. In Nederland zijn de grootste aantallen te vinden in waterrijke gebieden, vooral in Noord- en West Nederland. In het zuiden komt de meervleermuis in de zomer minder voor. In België is de soort uiterst zeldzaam. De laatste jaren zijn er hier geen kolonies meer bekend. Het lijkt er op dat de meervleermuis aan de rand van het verspreidingsgebied is afgenomen. Overwinterende exemplaren worden wel waargenomen in Noord-Frankrijk en in de Ardennen.

In Zeeland

In Zeeland komt het merendeel van de waarnemingen uit Zeeuws-Vlaanderen. Hier liggen ook de meeste kreken. De enige bekende kolonie is uit Oostburg. In 2007 was deze hier aanwezig. In 2008 is een uitgebreid onderzoek uitgevoerd, maar zijn er geen meervleermuizen in de omgeving van Oostburg vastgesteld.

Het intensieve onderzoek dat uitgevoerd is in 2008 heeft slechts drie gevangen meervleermuizen opgeleverd. Het betrof allemaal mannelijke exemplaren. Het onderzoek is uitgevoerd in de maanden mei-augustus. Indien er een kraamkolonie aanwezig was, moesten er beslist vrouwelijke dieren gevangen zijn. Ook in de aangrenzende grensstreek in Vlaanderen is in samenwerking met Vlaamse vleermuisonderzoekers gevangen. Hier zijn geen meervleermuizen aangetroffen. De in Zeeuws-Vlaanderen gevangen meervleermuizen zijn voorzien van een zender en konden zo enkele nachten gevolgd worden. Dit was zeer arbeidsintensief, want meervleermuizen zijn snelle vliegers, die gemiddeld 40 kilometer per uur afleggen. Het zenderonderzoek heeft een schat aan informatie opgeleverd. Het dier dat gevangen was bij de Axelse kreek, verbleef overdag in Terneuzen. Eerst in een woonhuis en daarna in het Zeldenrust college. Het jachtgebied lag vooral boven de Otheense kreek, maar ook boven het Kanaal van Gent naar Terneuzen. De twee nabij Philippine gevangen dieren, verbleven overdag in woonhuizen in Philippine en jaagden vooral boven de spaarbekkens van Evides en het Isabellakanaal. Mannelijke meervleermuizen verblijven aan de rand van het verspreidingsgebied en wachten hier de vrouwelijke dieren op. Deze trekken nadat de kolonies uiteenvallen op het eind van het seizoen naar het zuiden. De meervleermuis is een kwetsbare soort. Bij sloop van bebouwing kunnen kolonies verloren gaan en door het verschijnen van nieuwe lichtbronnen kunnen vliegroutes en jachtgebieden minder geschikt worden. Dit laatste dreigt te gebeuren bij de Otheense kreek in Terneuzen. Hier wordt tegelijk met de ontwikkeling van nieuwbouwwijken aan de oostzijde van de Otheense kreek ook de nodige straatverlichting aangebracht op de kreekoever.

De meeste waarnemingen berusten op die met een batdetector; door het speciale onderzoek, waarbij dieren werden gevangen, heeft ook het telemetrie onderzoek een relatief hoog aantal waarnemingen opgeleverd. In de atlasperiode werden geen exemplaren in winterslaap aangetroffen. In 1988, net voor die periode, zijn 2 overwinterende exemplaren vastgesteld in een bunker in Haamstede.

Verder onderzoek

Het ziet er naar uit dat de kreken en open wateren in Zeeland een belangrijke functie hebben voor de meervleermuis. Mogelijke kraamkolonies zijn te verwachten in Zeeuws-Vlaanderen; het voorkomen hiervan verdient verder onderzoek. Vermoedelijk heeft Zeeland een belangrijke functie tijdens de trek. De kreken in Zeeuws-Vlaanderen, het Zoommeer en Markizaatsmeer bieden goede mogelijkheden. Gericht onderzoek moet meer duidelijkheid opleveren over het belang van de Zeeuwse wateren voor deze soort. Door het realiseren van de ecologische hoofdstructuur verschijnen er steeds meer nieuwe natte natuurgebieden. Ook het waterschap realiseert natte ecologische verbindingszones en wateropvanggebieden. Indien deze in verbinding staan met andere jachtgebieden en er geschikte dagverblijven in de omgeving aanwezig zijn levert dit voor de meervleermuizen nieuw geschikt biotoop opleveren; ook dit is een verder onderzoek waard.

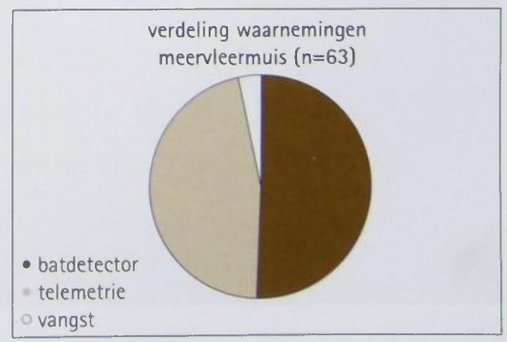

Meervleermuisproject
In 2008 werd in Zeeuws-Vlaanderen een inventarisatie verricht van deze habitatrichtlijnsoort. Dit werd gedaan door middel van het vangen met mistnetten boven water. Van alle gevangen vleermuizen werd de lengte van de onderarm gemeten en het gewicht en het geslacht bepaald. Meervleermuizen kregen bovendien een ring en de dieren kregen een zender opgeplakt. Daarmee was het mogelijk om de gezenderde exemplaren gedurende enkele dagen te volgen. Na ca. drie dagen laat de zender los. Met deze werkwijze is het mogelijk het landschapsgebruik in kaart te brengen en bij solitaire exemplaren (veelal mannetjes) is ook de dagrustplaats te lokaliseren. Bij vrouwelijke dieren kunnen hiermee kraamkolonies worden opgespoord.
Het project werd uitgevoerd door leden van de Zoogdierwerkgroep Zeeland en enkele vleermuiskenners van buiten de provincie. Het waterschap Zeeuws-Vlaanderen, Landschapsbeheer Zeeland en Het Zeeuwse Landschap ondersteunden dit project.

Foto: Alex Wieland

Meervleermuis met zender.

Foto: Sandra Dobbelaar

Mistnet controle.

GEWONE DWERGVLEERMUIS

Pipistrellus pipistrellus

door John van Vliet

Naar vleermuizen moet je zoeken. In de winter verstoppen ze zich op moeilijk toegankelijke plaatsen, in de zomer zijn nachtelijke veldtochten nodig om ze te vinden. Na een lange fietstocht zigzaggend over het platte van Walcheren met slecht weer, geen vleermuis gezien. Van vermoeidheid ga je inmiddels rare dingen zien: een al 'biddend' in de lucht hangende, enorme vleermuis blijkt toch echt een kerkuil. Bijna thuis, wordt je ingehaald: door een dwerg! In je eigen straat vliegen ze massaal rond de bloeiende lindebomen. Een prettig onthaal.

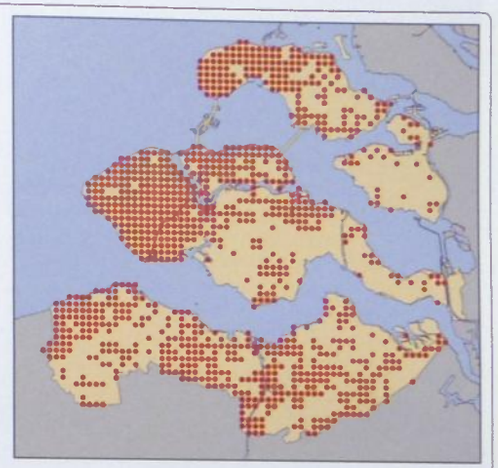

Waarnemingen gewone dwergvleermuis 1989 - 2008.

Uiterlijk en herkenning
Met een spanwijdte van 180-240 mm en een lichaamslengte van 36-51 mm (zo groot als een duim) is het de algemeenste kleine vleermuis van Nederland. De gewone dwergvleermuis heeft een grijzige vacht op de buik en een donkerbruine rug. De oren zijn niet bijzonder groot. Het is vrijwel de enige vleermuis die praktisch iedereen wel eens gezien heeft. Ze vliegen al draaiend en duikend veel in de buurt van huizen vooral ter hoogte van de dakgoot. Als er een vleermuis in huis gevonden wordt, gaat het meestal om deze soort. Het sonargeluid, waarneembaar met een batdetector, is kenmerkend door de onregelmatig uitgezonden pulsen en komt op de luisteraar als het spetteren van frituur over.

Verspreiding
De gewone dwergvleermuis komt in heel Europa voor, en is in zijn hele verspreidingsgebied een gewone verschijning. In Nederland is dat niet anders, er zijn schattingen die er op neerkomen dat de aantallen overeenkomen met de koolmees. De hoogste aantallen worden gevonden nabij menselijke bebouwing in een niet al te grootschalig landschap.
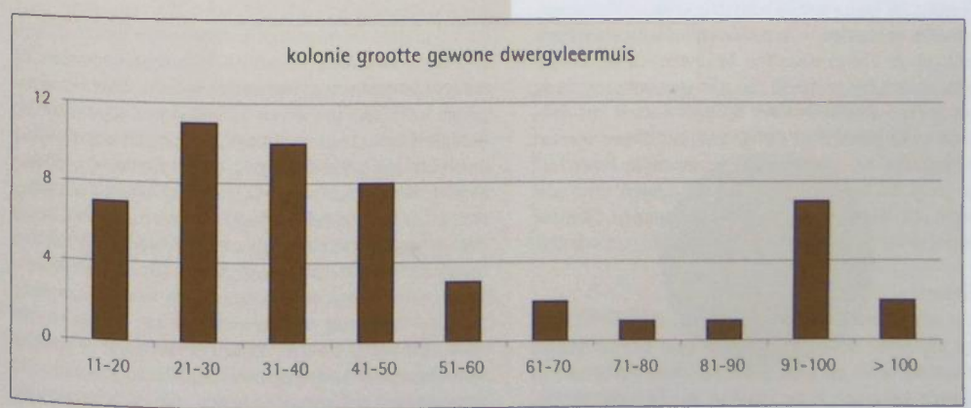
Gedrag
De gewone dwergvleermuis is uitermate wendbaar. Als jager op insecten van enkele millimeters groot is de soort in staat abrupt volledig om te keren en er verder achteraan te gaan. Net als alle Nederlandse vleermuizen houdt de gewone dwergvleermuis een winterslaap. Die